

פרשת ויקהל

המצווה ועושה ואשר אינו מצווה ועושה

לה, ה קחו... תְּרוּמָה לַה'... תְּרוּמַת ה'

"קחו מאתכם תְּרוּמָה לַה', כל נְדִיב לְבוֹ יְבִיאֶהָ אֶת תְּרוּמַת ה'..." הפסוק שלפנינו נראה כ־כפל הענין במלים שונות, ואמנם מתפרש כך על ידי גדולי הפשטנים. וכך כותב הראב"ע ד"ה יביאה את תרומת ה': הוסיף לבאר נכלומר, הוסיף ה"א ("יביאה"), במקום "יביא" כמו (לעיל ב, ו) "וּתְּפַתַּח וּתְּרַאֲהוּ אֶת-הַיֶּלֶד", עכ"ל. בזה מבאר הראב"ע מדוע לא כתוב "כל נְדִיב לְבוֹ יְבִיא אֶת תְּרוּמַת ה'", אלא כתבה התורה "יְבִיאֶהָ", כמו "וּתְּרַאֲהוּ", כאשר די היה לכתוב "ותרא את הילד". אולם עדיין קשה יתור נוסף, הלא הוא "אֶת תְּרוּמַת ה'", כאשר די היה לכתוב "כל נדיב לכו יביא אותה", בהתיחסות אל "תְּרוּמָה לַה'" שברישא.

לכן מפרש רבינו עובדיה ספורנו ד"ה יביאה את תרומת ה':

יביא הנדבה [הלא היא "תְּרוּמָה לַה'"] עם [פירוש "אֶת"] אותה "תְּרוּמַת ה'" [שבסיפא של הפסוק] שאינה נדבה [אינה "תְּרוּמָה לַה'"] אלא "תְּרוּמַת ה'", כלומר אותה תרומה שה' חייב אותנו להביאה [והיא "בְּקַע לְגִלְגָּלֹת" (להלן לח, כו), עכ"ל].

ואמנם הספורנו פתר לנו את כפילות הלשון, באבחנה ברורה בין התנדבות ("תְּרוּמָה לַה'") כלומר, אינו מצווה ועושה) ובין חובה ("תְּרוּמַת ה'"), היינו מצווה ועושה). אבל לא רק בפרשנות עסקינן, שהרי עלינו לקשור בין הפרשנות ובין ההלכה והמחשבה. כלומר, מדוע קושרת התורה את התרומה ההתנדבותית עם תרומת החובה, הרי אלה הם 'שני דינים' שונים לחלוטין, שהרי כל דיני טומאה וטהרה הנוהגים ב"תרומה" של חובה אינם נוהגים ב"תרומה" ההתנדבותית, שדין מתנה בעלמא יש לה.

נראה שפסקנו בא להצביע נגד אלה אשר רוממות התנדבותם בגרונם, בעוד את חובתם היסודית לא מילאו ידיהם. התרומה לה' באה אחרי תרומת ה', והן

צמודות זו לזו. התורם חייב לדעת בראש ובראשונה שתרומה היא חובה. אם יחוש וירגיש כי בהתנדבות קא עסקינן, עלול להגיע ביום מן הימים להחלטה שהפה שחייב הוא הפה שיתיר. לא לחנם הקדימה התורה בכתוב את המרכיב של חובה שבתורה ('כפה עליהם הר כגיגית') הנלמד מן הכתוב בפרשת יתרו (יט, יז) "וַיִּתְּצֻבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר", למרכיב ההתנדבותי הכתוב בסוף פרשת משפטים (כד, ז) "וַנַּעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע".

הספורנו הניח יסוד זה בדבר חשיבות המרכיב של חובה כבר בתחילת פירושו לפרשת תרומה (כה, ב ד"ה ויקחו לי תרומה) שם הוא כותב:

אמור לישראל שחפצתי שגבאים יגבו בעדי תרומה [לכן "ויקחו"
ולא "ויתנו"]... ובוזה צוה להם שיגבו. וישראל לא המתינו שיגבו
הסנהדרין [מדין חובה של "ויקחו"] אבל תיכף יצאו מלפני משה
והביאו עד בלי די (להלן לה, כז-כח)... עכ"ל.

מרכיב חובה זה ("ויקחו") קיים בתרומת המשכן עוד לפני שישראל הראו את המרכיב ההתנדבותי.

על הקשר בין התנדבות ובין חובה כתב הספורנו בפסוקנו (ד"ה מאת כל איש):
צוה שלא יגבו בזרוע כענין שממשכנין על הצדקה [בכא בתרא ה,
ב. וכן רמב"ם הלכות מתנות עניים ז, י: מי שאינו רוצה ליתן צדקה או שיתן
מעט ממה שראוי לו, בית דין כופין אותו ומכין אותו מכות מרדות עד שיתן
מה שאמדהו ליתן. ויורדים לנכסיו בפניו ולוקחים ממנו מה שראוי לו ליתן.
וממשכנין על הצדקה, ואפילו בערבי שבתות, עכ"ל]. אבל יגבו ["ויקחו"]
מן המתנדבים בלבד, עכ"ל.

הרי זה בבחינת 'בדרך שאדם הולך מוליכים אותו'. מי שמגלה התנדבות סופו שיזכה לחיוב מאתו יתברך, כי אחרי ראות ה' את רוח התנדבותו, ידאג לזכותו בשכר של מצווה ועושה.

הרי לפנינו 'שני דינים': דין מחצית השקל (להלן לח, כו) שהוא גם דין לדורות, כאשר ממנו לקחו לקנות את קרבנות הצבור. דין צדקה יש לו, וממילא אף ממשכנים עליו. זאת לעומת מחצית השקל שבפסוקנו, התרומה החד פעמית להקמת המשכן. הראשונה "תְּרוּמָה לַה'" והשניה "תְּרוּמַת ה'". ולפי הספורנו, הוא אשר לימדה התורה בפסוקנו — את תרומת ההתנדבות ("תרומה לה")

תביא יחד עם ("את") תרומת החובה ("תרומת ה'"), כדי שרישומה של החובה יורגש היטב גם אצל ההתנדבות. כי גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, וביחד מתקיים רצונו יתברך.